

Jámbor Dorótya

HÍRSZERKESZTÉS GENDERSZEMÜVEGEN KERESZTÜL

Sarah Macharia és Pamela Morinière *Genderetikus újságírás és médiavállalti irányelvek* című könyvéről

Bár a 20. és a 21. században közelebb kerültünk a nemek egyenjogúságához, még mindig nem sikerült teljesen felülkerekedni a társadalom androcentrikus mivoltán. E cél elérése érdekében jelent meg az a kétkötetes kézikönyv, amely a genderszempontról újságírói etikába való beépülését kezdeményezi. A *Genderetikus újságírás és médiavállalti irányelvek* című kötetet Sarah Macharia és Pamela Morinière jegyzi.¹ Érdekesség, hogy a kiadvány a World Association of Christian Communication (Keresztény Kommunikációs Világszövetség) és az International Federation of Journalists (Nemzetközi Újságíró Szövetség) közös gondozásában jelent meg 2013-ban. Ezt 2014-ben követte a magyar fordítás, a Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség közbenjárásával.

Sarah Macharia a World Association of Christian Communication Media & Gender Justice Programme-ját menedzseli. Ez a program koordinálja egyebek között a világ legnagyobb longitudinális érdekképviselői kutatását, amely a média genderetikus mivoltát – vagy épp annak hiányát – vizsgálja. Pamela Morinière az európai székhelyű International Federation of Journalists munkatársa. Morinière a szervezethez való csatlakozása előtt médiajoggal foglalkozott, és számos olyan kampányban vett részt Európa-szerte, amely a szerzői jogokkal, a genderszempontról figyelembe vételével, illetve a sajtószabadsággal kapcsolatos.

A kiadvány első kötete a nemi szerepek és az újságírói etika elméleti hátterét vázolja fel, míg a második afféle „munkafüzet” gyanánt újságírói gyakorlatba ágyazott irányelveket mutat. A kötet a genderszempontról mint az újságírói etika szerves része mellett érvel. A Japánt érő 2011-es földrengés és cunami okozta katasztrófa példáján mutatja be, miért is bír nagy jelentőséggel a nők szemszögéből való tudósítás. Mivel a japán események a fukushimai atomerőmű meghibásodásához vezettek, és a helyi lakosság radioaktív sugárzásnak volt kitéve, a szerzők szerint a médiának fontos lett volna felvázolnia azt is, hogy ez a nők esetében milyen következményekkel járhat. Itt Morinière és Macharia a radioaktív szennyezés reprodukcióra és a nők rákos megbetegedésére gyakorolt hatását fejti ki. Bár ez a szemszög a nőket inkább mint a katasztrófa áldozatát mutatja be, egy másik aspektusból is érvel a genderszemüveg alkalmazása mellett: ami az atomenergia melletti – vagy éppenséggel elleni – lobbizást illeti, a japán nők nagyobb arányban atomenergia-ellenesek, mint a férfiak, sőt Japán viszonylatban az atomenergia-ellenes megmozdulások kulcsfigurái is nők, pontosabban anyák. E szempont szerint a nő mint szóvivő, aktivista vagy szakember – azaz mint a híradások aktív, kompetens szereplője – is megszólítható lenne a témában.

Az alapok lefektetése után a szerzők a nők hírekben való megjelenésének statisztikai adatait mutatják be. Ismertetik annak az öt éves kutatásnak a részeredményeit, amely a nők médiareprezentációját vizsgálta, kontinensre lebontva, illetve világszinten is. Bár a fejlett nyugati országok jelentős előnyt halmoztak fel a harmadik világbeli országokkal szemben, még így is tetten érhető a nők képviseletének hiánya, főként aktív, kompetens személyként. Ezen felül témakörökre – politika, egészségügy, gazdaság, erőszak és bűncselekmények – is felosztották a vizsgálat részét képező híreket, és e téren is kimutatták a nők passzív és/vagy szenvedő aktorként való megjelenésének tényét.

A nők alulreprezentáltságának magyarázata a szerzőpáros szerint az etikai kódexek hiányosságában rejlik. Ha van is megfelelő etikai kódex, akkor az újságíró figyelmét nem hívják fel tartalmának fontosságára. A szerzők egy esettanulmányon keresztül mutatják be, melyek azok a genderszempontról, amelyeknek szerepelniük kellene egy etikai kódexben, és különböző országokból származó etikai kódexekben szereplő előírások példáján mutatják be

¹ Genderetikus újságírás: az újságírás azon formája, amely előtérbe helyezi a médiában a nemek közötti egyenlőséget, és az újságírói etika szerves részeként kezeli azt. A genderszempontról értelmében a híreket úgy szerkesztik, hogy a nőket is megfelelő arányban és az áldozatszerepen kívül is megjelentessék.

a hiányosságokat. Egyértelmű konklúzióként vonják le, hogy a civil szervezetek bevonása, a visszajelzés (amely az esetleges panaszokat is magában foglalja), a közvélemény-kutatás és a hiteles monitorozás mind-mind hozzájárulhat az etikai kódexek genderetikus iránymutatásainak kialakításához.

Míg az első kötet az elméleti háttérrel foglalkozik, a gyakorlati útmutatóként szolgáló második kötet elsősorban újságírók és hírszerkesztők számára íródott (ez persze nem zárja ki azt, hogy társadalomtudósok ne hasznosíthassák). Tematikus példákon keresztül mutatja be, miként kell odafigyelni arra, hogy az adott cikk genderszempontról is megfeleljen az etikus újságírás elvárásainak, melyek azok az alapvető kérdések, amelyeket fel kell tenni, milyen szempontokat kell figyelembe venni.

Ami a genderetikus újságírást illeti, a második kötet sokkal jobban szemlélteti a nemek híradásokban való megfelelő feltüntetését. Felidézi, hogyan hivatkoznak a hírből szereplő nőkre (dehumanizálás), és milyen hiányosságok figyelhetők meg a közlésmódban. Emellett felhívja a figyelmet arra is, hogy a nők és a férfiak nem alkotnak homogén csoportokat, így különös figyelmet kell szentelni az egyéb társadalmi csoportokba való tartozásra is, például a vallási, nemzeti, etnikai stb. hovatartozásra. Ezen felül pedig a társadalmi nem (*gender*) nem csupán a nőkről és a férfiakról szól, hanem a szexuális kisebbségekről is. A kötet precízen mutatja be a genderetikusság mértékét, valamint érthetően és tárgyilagosan vázolja fel az egyes példaként idézett cikkekből hiányzó szempontokat, így akár magyar viszonylatban is használható.

Vannak azonban olyan problémák, amelyek elsősorban társadalmi szinten orvosolandók annak érdekében, hogy a genderetikusság megvalósulhasson. Bár Morinière és Macharia pontos munkát végzett a genderszempontról bemutatása és hatékonnyá tétele terén, egy fontos kritikai részlet hiányzik: azé a külső erőhatásé, amelyen elsősorban az Edward S. Herman és Noam Chomsky által leírt „egyetértés-gépezet” hatásai értendők. Ha egy magyar példán keresztül vizsgáljuk a média genderetikusságát, akkor a nők mint a politikai ideológiát kiszolgáló eszköz is szerepelhetnek – ami által objektifikálják őket. Példa erre a jelenlegi kormányközeli média által súlykolt migránsellenesség, amelynek egyik nagy befolyással rendelkező toposza a nők egzisztenciális biztonságának kérdése, illetve a nőket megerősítő migránsok víziója. Ezzel szemben az Isztambuli Egyezményt, a nők elleni erőszak korlátozására, illetve a bántalmazott nők segítésére meghozott tervezet ratifikálását erősen ellenzi a kormányzat. Ez a kettősség azt mutatja, hogy a politikai ideológia mint külső erőhatás miként befolyásolja az újságírói etikát és helyezi előtérbe a politikai érdekek kiszolgálását az újságírói etikával szemben. Tény és való azonban, hogy a kézikönyv nem is tűzi ki feladatul az egyes külső hatások kivédését, pusztán etikai útmutatást nyújt.

Sarah Macharia és Pamela Morinière kézikönyve mindenképp újdonságot hoz az újságírói etika genderaspektusból való vizsgálatával, nem csupán újságíróknak, hanem társadalomtudósoknak is. (Pamela Morinière & Sarah Macharia: *Genderetikus újságírás és médiavállalti irányelvek. Kézikönyv és forrásgyűjtemény*. Budapest: Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség, 2014, a kötet megjelenését a Norvég Civil Támogatási Alap támogatta, ár nélkül, 138 oldal.)

Jámbor Dorottya 2015-ben szerezte diplomáját a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem kommunikáció- és médiatudomány mesterszakán. 2016 szeptemberétől a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskolájának doktorandusz hallgatója, ahol a nemi identitás formálódását befolyásoló külső tényezőket vizsgálja diskurzuselemzéssel, magyar transznemű nők elbeszéléseiből. Email: d.jambor.dorottya@gmail.com